

Методологічна сутність політичної аналітики

Віктор Рубанов,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри політології

Харківського національного університету

ім. В. Каразіна

У статті пропонується авторська концепція сутності політичної аналітики як цілісної теоретико-прикладної системи політологічного знання.

Проблема методологічного забезпечення досліджень, а також навчального процесу підготовки фахівців, - одна з найважливіших проблем будь-якої науки, у тому числі й політичної аналітики. Та якщо, приміром, у світовій економічній науці вже з 1980-х років спостерігається справжній методологічний бум, то у межах сучасної, особливо пострадянської вітчизняної політичної науки, цей процес розпочався лише в новому тисячолітті й ознаменувався виходом з друку хоча й досить змістовних, але буквально поодиноких, до того ж переважно учбово-методичних праць. Як зауважують автори цих навчальних посібників, основною причиною відставання вітчизняних політологів у розробці методологічних проблем політологічних досліджень є те, що „сучасна методологія й техніка аналітичної діяльності являється тим скарбом, який поки що є незатребуваним органами державної влади й місцевого самоврядування задля підвищення ефективності управлінської діяльності” [1, с. 133]. Витрачати масу інтелектуальної, психічної й фізичної енергії не вигідно, пише у своєму, по суті першому вітчизняному навчальному посібнику з методології й технології сучасного політологічного дослідження, А. Черниш: оклади трудоголіка й будь-якого іншого „голіка” однакові незалежно від кількості друкованих аркушів, а тому верхній рівень наукових знань - методологія - покинуто напризволяще [2, с. 5]. Внаслідок цього в Україні за останні майже два десятиліття не захищено жодної кандидатської чи докторської дисертації з проблем методології політичного аналізу в прямій постановці питання, не випущено жодної монографії з методології політологічних досліджень, не кажучи вже про підручники, які б давали студентам системне уявлення про методологію політичної аналітики в

цілому.

Своєрідним винятком стало хіба що видане 2006 року перше, хоча й не політологічне, а виконане в межах теорії державного управління, але монографічне дослідження Ю. Кальниша [3], що в умовах дефіциту таких праць становить якісно новий етап не тільки у виробленні теоретико-методологічних основ політичної аналітики в державному управлінні, але й у подоланні в цілому явного відставання вітчизняних політологів у розробці проблем методології.

Певною мірою цю лакуну в пострадянській політичній науці компенсують навчальні посібники та монографічні дослідження загального характеру, а також присвячені тим чи іншим аспектам політичної аналітики чи функціональним можливостям і специфіці її окремих складових [4], у яких так чи інакше розглядаються питання методологічного статусу політичних досліджень. Однак і ці публікації, разом із названими, через загальний низький рівень розробки методології політологічних досліджень та науково-галузеву, вузько цільову спрямованість самих аналізованих праць, не дають, на жаль, не тільки цілісного уявлення про сутність всієї системи політичної аналітики, але й навіть окремих структурних її елементів. Так, за балансом змістового матеріалу можна виокремити лише розрізнені, несистематизовані і, зрештою, не завжди досить аргументовані наступні основні напрями сутнісних характеристик політичного аналізу з акцентом на: 1) використання логічного аналізу в дослідженні фундаментальних політичних проблем, коли прикладний політичний аналіз і прикладна політологія в цілому розглядаються винятково як другорядні дисципліни щодо теоретичної політології; 2) просту констатацію існування теоретичного, що використовується у фундаментальних дослідженнях, і прикладного політичного аналізу, що застосовується в прикладних дослідженнях; 3) розгляд специфіки політичного аналізу як інструмента суспільно-управлінської діяльності та як суто прикладного типу політичних досліджень.

Як бачимо, багатогранності, складності самої природи політичного аналізу в цьому випадку відповідає й різноманіття підходів до його вивчення, а не навпаки. На нашу думку, саме тут і виникають значні труднощі у процесі збагнення сутнісної визначеності досліджуваного явища, оскільки різнорідність сприйняття політичного аналізу й формування відповідних підходів обумовлюються не тільки проявом його функціонального різноманіття, але й індивідуальною творчою розмаїтістю дослідників. Відтак логіка нашого дослідження методологічної сутності політичної аналітики в цілому полягає в тому, що принципово важливим буде, по-перше, спробувати розкрити основні сутнісні характеристики самого політичного аналізу, а отже докладніше зупинитися на критичному переосмисленні підходів до вивчення його специфічних характеристик; по-друге, з огляду на сформований системний характер політологічного знання та відповідні рівні аналізу сучасного політичного процесу, зосередити

увагу на характеристиці політичного аналізу як багаторівневої наукової дисципліни; по-третє, на основі отриманих у такий спосіб знань спробувати розкрити специфіку взаємин між цими рівнями й у підсумку визначити їх методологічний статус і показати інтегративну функцію політичного аналізу як системоутворюючого елемента методології політичної аналітики в цілому. Тим більше, що нині вирішення цього триєдиного завдання актуалізується тим, що в працях останніх років превалює дещо однобічний погляд на політичний аналіз з акцентом на визначення його специфіки як переважно інструмента суспільно-управлінської діяльності та як суто прикладного типу політичних досліджень.

Ю. Кальниш у своїй монографії зазначає, „що розподіл політичного аналізу на теоретичний і прикладний може виявитися не зовсім виправданим і що під політичним аналізом слід розуміти власне прикладний політичний аналіз”, [3, с. 133]. Тим часом російський дослідник С. Турунок, співавтор нового енциклопедичного видання з політології (Москва, 2007), прямо заявляє, що „політичний аналіз є прикладною політико-управлінською дисципліною, котра використовує множинні методи дослідження й аргументації задля вироблення принципів і методів підготовки, прийняття та здійснення публічно-політичних рішень у проблемних ситуаціях, котрі мають суспільну значимість” [5, с. 524]. Такої ж точки зору дотримується і білоруська дослідниця Н. Антанович, яка присвятила вивченню методологічної сутності політичного аналізу спеціальне монографічне дослідження [6, с. 47 - 48].

За всієї поваги до авторів цих досліджень нам важко погодитися з їх трактуванням цієї категорії, оскільки вона, на нашу думку, репрезентує лише відносну істину, або, точніше, тільки одну з функцій (сторін) такого складного феномена, як політичний аналіз. Політичний аналіз не може бути тільки суто прикладною науковою дисципліною хоча б тому, що він не ґрунтується на одних лише фактах, оскільки конкретні факти, як зазначає К. Гаджієв [7, с. 72], набувають значимості лише в тій мірі, у якій їх можна співвідносити з цілим, що забезпечує теоретично обґрунтований контекст для їх інтерпретації. „У певному сенсі, - зауважує К. Гаджієв, - неможливо розглядати політичні інститути у відриві від політичної думки, оскільки думка та дії пронизують одне одного. Завдання політолога полягає в досягненні щонайтіснішої взаємодії теорії і емпірики, рефлексії і дії, інтерпретації та практичного залучення” [7, с. 72].

Отже спроби деяких авторів обґрунтувати суто прикладний характер політичного аналізу, беручи за основу лише один, хоча й дуже важливий критерій, - мету чи об'єкт дослідження, не витримують критики на простій підставі: дослідники не враховують ще одного, у даному випадку визначального критерію, - системного характеру самої природи політологічного знання та відповідних рівнів політологічного аналізу сучасного політичного процесу. Проблема тут полягає також у тому, що характеризувати політичний аналіз лише як суто прикладний

тип наукового дослідження і не враховувати, що це можливо лише за наявності зрілої теоретичної системи політологічного знання, що включає не тільки інтернаціональну, але й її національну, державоцентристську частину, принаймні сумнівно. І справа не тільки й не стільки в нашому бажанні обґрунтувати власну концепцію бачення багаторівневої сутності політичного аналізу, скільки в загальній закономірності формування прикладної частини будь-якої науки, у тому числі й в політичному аналізі, що завжди обумовлюється зрілою теоретичною її частиною, оскільки „безпосередня даність не існує сама по собі, у відриві від думки, що виконує керівну функцію” [8, с. 64].

Інакше кажучи, якщо говорити про реальний прояв цієї закономірності на прикладі самого процесу інституціоналізації політичного аналізу в конкретних країнах, то прекрасною його ілюстрацією є саме те, що, на відміну від західноєвропейських країн (і тим більше США, де цей процес розпочався десь в середині ХХ століття), процес інституціоналізації політичного аналізу як наукової та навчальної дисципліни в пострадянському суспільстві збігся із загальним початком інституціоналізації політичної науки в цілому в 1990-і роки і відбувався, як ми вже писали [9], паралельно, в міру формування понятійного апарату й методології всієї системи політологічного знання.

Об’єктивною причиною такої паралельності процесів інституціоналізації був саме брак національної (державоцентристської) частини теоретичної основи політичної науки пострадянського суспільства, що не тільки в нашому, але й у будь-якому іншому суспільстві виступала й виступає, в силу її методологічної значимості, ключовим фактором становлення будь-якої профільної прикладної науки, а в нашому випадку – політичного аналізу.

Отже політичний аналіз – це не тільки прикладний тип наукового дослідження, але й багаторівнева теоретико-прикладна наукова дисципліна. І якщо характеризувати це явище з позицій досягнень саме сучасного наукового знання й з претензією на концептуальне його завершення, то сутнісна визначеність політичного аналізу проявляється, по-перше, в тому, що це теоретико-прикладна наукова дисципліна, яка містить у собі, як мінімум, три системно взаємозалежні і взаємообумовлені рівні: фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, котрі є, з одного боку, відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого (в сукупності) становлять не просто цілісну систему продукування політологічного знання, відносно самостійність, стійкість і здатність до розвитку на власній основі, але і є одночасно системоутворюючим елементом політичної аналітики в цілому.

Це обумовлюється, по-перше, тим, що міждисциплінарні методи і процедури їх реалізації, котрі використовуються в політичному аналізі, не мають якоїсь унікальності й цілком підпорядковані наміченій стратегічній інформаційно-аналітичній та політико-управлінській меті - прийняттю й

реалізації політичних рішень і програм, а тому можуть застосовуватися на всіх фазах цього циклічного, замкнутого аналітичного процесу без суворо окресленої етапної межі їх застосування. Хоча при цьому вся сукупність діяльності за вирішенням цього стратегічного завдання, у тому числі й аналітична, у межах кожної з процесуально й функціонально обумовлених необхідних фаз і циклів безумовно характеризується своєю специфікою та різними цілями. По суті, як справедливо зауважують дослідники [10, с. 164], йдеться в цьому випадку про „матеріалізацію” загальної методологічної канви (принципів, підходів, критеріїв, отриманих на методологічному рівні, за якими підбрано відповідні методи й інструменти) у конкретну схему прикладного дослідження, де на різних фазах і при різних комбінаціях методів здійснюються операції збирання, переробки та виробництва політично релевантної інформації.

Важливо підкреслити, що кожний вдало проведений за допомогою цих методів аналіз не тільки виконує уточнюючу для певної його фази функцію, але й слугує подальшому розвитку пізнання та реалізації певної стратегічної мети. До того ж, через складність і багатомірність політичних об'єктів, що досліджуються, в процесі аналізу, як правило, застосовується не один метод, а певне їх поєднання, а точніше певна система способів і процедур, котрі часто не просто перекривають, а взаємодоповнюють і взаємообумовлюють одне одного.

Простіше кажучи, у процесі відбору необхідних способів і процедур здійснення аналітичного процесу аналітик при їх відборі виходить не з довільного, а системного процедурно-функціонального та цільового призначення. Прикладом може бути сформована нині система способів і процедур прогнозування розвитку передвиборчої ситуації, коли в процесі аналізу, з одного боку, використовуються суворо обумовлені метою дослідження трендовий метод, сценарне конструювання та експертна оцінка Дельфи, а з іншого боку, при їх відборі обов'язково враховується їх системна процедурно-функціональна сутність, можливість взаємно доповнювати і взаємообумовлювати одне одного. Причому експертні методи і процедури, на відміну від традиційних аналітичних методів, що використовуються в політичному аналізі, володіють особливим, мабуть найбільш потужним інтегративним системоутворюючим потенціалом, оскільки за своїм процесуальним і функціональним призначенням вони не тільки використовуються на всіх етапах і фазах аналітичного процесу, а й завдяки своїй природній специфіці покликані оптимізувати весь цей процес.

Відтак при характеристиці методів політичного аналізу та їх системоутворюючої ролі у формуванні цілісності політичної аналітики, буде, на нашу думку, методологічно виправдано говорити про них не просто як про **сукупність різних наукових методик**, як звичайно пишуть у спеціальній науковій і навчальній літературі [11, с. 24], а скоріше як про **реальне функціонування цілісної експертно-аналітичної системи способів**

і процедур, за допомогою яких стає можливим дослідження конкретних політичних подій і політичної ситуації, висловлення припущень щодо її можливого розвитку, прийняття та реалізації компетентних політичних рішень.

Важливу інтегративну роль у формуванні методології політичної аналітики як цілісної теоретико-прикладної системи наукового знання відіграє процедурно-алгоритмічна частина політичного аналізу, що, з одного боку, виступає як механізм його здійснення, а з іншого - як сфера об'єднання його методологічної і сутнісної складової, що в сукупності й визначають ступінь реалізованості аналітичного процесу не тільки на рівні політичного аналізу, але й політичної аналітики в цілому.

Отже, перше, на що звертаємо особливу увагу, обґрунтовуючи своє бачення методологічної сутності політичної аналітики, – це необхідність розрізнення категорій „політичний аналіз” і „політична аналітика”, які дотепер навіть у спеціальній науковій літературі, незважаючи на їх функціональну й структурну специфіку, вживаються як синоніми. Хоча задля об'єктивності слід визнати, що ідея їх розрізнення не нова: свого часу робив спробу реалізувати її Ю. Кальниш, але, на нашу думку, зробив це він дещо невдало, оскільки пропонував здійснювати цей поділ у межах прийнятої вітчизняними політологами дискретної тріадної моделі, котра безпідставно використовувалась як для сутнісної характеристики політичного аналізу, так і для політичної аналітики в цілому, де завершальною частиною усього аналітичного процесу традиційно вважалося переважно політичне консультування, за межі якого в характеристиці методологічної сутності політичної аналітики вчений так і не зміг вийти. І в цьому легко переконатися, якщо ознайомитися з визначенням і сутнісним трактуванням Ю. Кальнишем цієї категорії: „Політична аналітика як галузь наукового пізнання передбачає здійснення певної сукупності наукових процесів. У їх числі: аналіз державної політики (втім він не є предметом цього дослідження), політичний аналіз, політичний прогноз, політичні консультації та політична експертиза (остання має велике значення для процесу прийняття державно-управлінських рішень)” [3, с. 121].

Характерно, що при подальшому обґрунтуванні концепції сутності політичної аналітики Ю. Кальниш спеціально уточнює і роз'яснює її завершальну фазу: „Політична експертиза в державному управлінні є специфічною формою консультування. Її застосування передбачає, що управлінське рішення вже прийнято, але суб'єкт рішення має сумніви щодо політичних складових його реалізації” [3, с. 123].

Інакше кажучи, характеристика методологічної сутності політичної аналітики як тріадного дискретного процесу, що складається з аналізу, прогнозування і консультування, яка сформувалася у вітчизняній політології й теорії державного управління [див.: 12, с. 9; 13, с. 3], на нашу думку, некоректна й не відповідає її сутнісним властивостям, а тому

потребує подальшого вивчення й уточнення. Некоректність наведеного трактування аналітики полягає, на нашу думку, насамперед у тому, що завершальною фазою процедурно-алгоритмічного аналітичного процесу на рівні політичної аналітики є, по-перше, не політичне консультування в традиційному його тлумаченні як вироблення оптимального варіанту політичного рішення, а безпосередньо аналіз імплементації (implementation), тобто реалізації прийнятого варіанту політичного рішення, що ми й спробуємо довести далі. По-друге, на що звертаємо особливу увагу в процесі обґрунтування нашого бачення специфіки методологічної сутності політичної аналітики, все ще немає концептуальної завершеності в трактуванні дослідниками самого механізму реалізації аналітичного процесу на її функціональному рівні, коли, з одного боку, він цілком справедливо, як, наприклад, це робить А. Баронін, характеризується як процес циклічний [12, с. 9], а з іншого боку, дослідники повністю не враховують його методологічної та процедурно-алгоритмічної сутності, що визначає ступінь його функціональної реалізованості на рівні політичної аналітики як цілісної системи теоретико-прикладного наукового знання.

Як ми вже відзначали, це обумовлюється, по-перше, тим, що в Україні методологія й техніка аналітичної діяльності все ще лишаються незатребуваними органами державної влади і місцевого самоврядування, а тому репрезентують відносно застарілі напрями розвитку політичної науки. „Мало інтелектуальної влади, - заявляв щодо цього на IV Конгресі російських політологів член-кореспондент НАН України М. Михальченко, - не потрібен інтелект, що показує її неповноцінність” [14, с. 17]. З цим не можна не погодитися, адже явне відставання вітчизняних політологів у розробці методології політологічних досліджень обумовлюється самою специфікою становлення в країні політичної науки. За останні двадцять років вона в процесі свого формування по суті повторювала всі етапи становлення політичної науки в Росії [14, с. 9]. Це: а) критичне осмислення марксистсько-ленінської політичної теорії поряд з хаотичною критикою практики марксизму-ленінізму; б) некритичне сприйняття західної політичної науки; в) перехід до плюралістичної методології політичного аналізу, у якій синтезовано найбільш конструктивні підходи сучасної світової політичної науки.

І хоча нині все помітнішою стає тенденція поєднання плюралізму політичного аналізу з деідеологізованим баченням сучасності, проте, на нашу думку, вчені країн пострадянського простору набагато успішніше освоюють не методологію політичної аналітики як таку, а зарубіжну, переважно американську (і далеко не новітню) літературу про неї. В результаті в основу розуміння сучасної сутності політичної аналітики вчені пострадянських країн поклали спрощену, свого часу розкритиковану самими ж американцями, ідею трактування аналітичного процесу як здійснення своєрідних причинно не обумовлених дискретних етапів.

Найбільш послідовним критиком цієї ідеї був П. Сабатьє, який без тіні сумніву вказував, що „ідея етапів” не витримає критики з погляду „наукової моделі”, оскільки вона не містить каузальної теорії, некоректна у своїй дескриптивній частині та є надмірно спрощеною [цит. за: 15, с. 48].

З огляду на особливу (принаймні для наукової громадськості і соціальної практики) актуальність і складність методологічної проблеми, що обговорюється, спеціально підкреслимо, що висловлена нами незгода з цитованими положеннями вітчизняних авторів стосовно характеристики структури і механізму здійснення аналітичного процесу, як і в будь-якій науковій дискусії, обумовлена, з одного боку, неприйняттям дуже одностороннього підходу до такого складного явища, яким є політична аналітика як цілісна система теоретико-прикладного наукового знання, а з іншого – бажанням ліквідувати цю лакуну в політологічному знанні, привести в методологічну відповідність предмет, завдання та функції кожного з її невід’ємних елементів, поставити їх на свої місця і зрештою здійснити саме системну її характеристику.

Науково-теоретична і практична значимість поставленої нами мети подальшого дослідження вбачається, по-перше, в тому, аби, використовуючи наукову аргументацію, довести, що політична аналітика, як і будь-яка інша наука, тільки тоді може претендувати на одержання більш-менш точного знання про реальні політичні процеси, коли її категоріальний апарат буде впорядковано, а по-друге, вона може досягти своєї конструктивної соціально-політичної дієвості й ефективної результативності тільки тоді, коли набуде системного характеру і функціонуватиме як цілісна система.

Тому у вирішенні зазначеної методологічної проблеми перспективною уявляється тенденція, за якої окремі автори, нехай і в межах галузевої теорії державного управління, акцентуватимуть увагу на необхідності використання системного підходу в характеристиці аналітичного процесу. „Загальний недолік існуючих підходів до розуміння аналітичної діяльності, – відзначає Ю. Кальниш, – полягає у відсутності системності та цілісності уявлень про специфіку її різноманітних форм” [3, с. 234]. Актуалізуючи цей підхід, дослідник зазначає, що „система політичної аналітики складається з цілої низки обов’язкових і специфічних процедур, зокрема: визначення проблеми для політичного аналізу, власне політичний аналіз, аналіз державної політики (політичний, економічний, соціальний, правовий тощо), аналіз політичного ризику, політичне оцінювання, політичне прогнозування (оперативне та стратегічне), політичне консультування, політичний моніторинг, політичні консультації та експертизи тощо” [3, с. 235].

Відзначаючи безперечно цінність внеску Ю. Кальниша в обґрунтування адекватних підходів і самого механізму формування та реалізації теоретико-методологічних основ політичної аналітики в державному управлінні, слід звернути увагу і на його істотні пробіли в характеристиці й

трактуванні системної сутності політичної аналітики: визначення поняття „політична аналітика”, як і в працях інших дослідників, в аналізованому дослідженні не знайшло необхідної процесуальної системної чіткості і функціональної завершеності. Це можна пояснити тим, що це поняття належить до категорій науки, яка динамічно розвивається, а відтак ці категорії збагачуються й уточнюються в міру просування дослідників у питаннях методології і практики. Відтак не варто надто суворо оцінювати роботу автора, який працює в певній галузі знання, але й приймати його сутнісну характеристику політичної аналітики як цілком науково обґрунтовану та концептуально завершену також не слід.

По-перше, як у процесі авторського обґрунтування, так і в трактуванні методологічної сутності політичної аналітики так чи інакше проявляються атавізми дискретного підходу, а тому в аналізованому монографічному дослідженні проголошено, але далеко не реалізовано таку її важливу характеристику, як **цілісність**. А без цієї характеристики взагалі немає сенсу говорити про системний підхід в аналізі її сутності, оскільки, як відомо, саме розробка проблематики цілісності історично багато в чому сприяла формуванню системного підходу. У зв'язку з цим підкреслимо, що необхідність і цінність такої характеристики стосовно категорії „політична аналітика” обумовлена передусім тим, що цілісність проявляється в **циклічності й функціональній завершеності** аналітичних процесів, які відбуваються в її системі, відповідної характеристики яких саме й не міститься у праці дослідника.

По-друге, як це ми показали на прикладі дослідження сутнісних властивостей політичного аналізу, найважливішою складовою феномена цілісності є **інтегрованість**, котра забезпечує поєднання елементів політичної аналітики в ціле, коли в результаті цього властивості її частин модифікуються і проявляються як якісно інші, характерні для наявної цілісності й відмінні від властивостей її окремих елементів, що також не знайшло відображення в її системній характеристиці.

І нарешті, по-третє, в характеристиці феномена цілісності політичної аналітики Ю. Кальніш обійшов таку його властивість, як **фрактальність** – відображення у його елементах властивостей, притаманних певній системі як цілісності, що становлять її якісну специфіку як теоретико-прикладної, політико-управлінської наукової дисципліни.

Якщо насправді керуватися системним підходом до характеристики аналізованої проблеми й суворо дотримуватися його принципів, то необхідно насамперед визнати такий механізм процедурно-алгоритмічних дій в аналітичному процесі, який не припускає вільного тлумачення місця і функціональної ролі кожного зі структурних елементів політичної аналітики в цілісній її системі, де кожен її елемент процесуально та функціонально взаємозалежний і взаємобумовлений. Інакше кажучи, алгоритм здійснення аналітичного процесу в системі політичної аналітики передбачає, що прогноз практично неможливий

без превентивного формулювання проблеми, всебічного попереднього аналізу тенденцій, факторів, розміщення політичних сил у сформованій ситуації, які виступають у цьому випадку її внутрішніми, інтегруючими, системоутворюючими елементами, а її цілісність забезпечується циклічністю та функціональною завершеністю кожної фази цього процесу. Водночас реальний процес прогнозно-аналітичного дослідження, як зазначає А. Ахременко [16, с. 29], є ітеративним, він припускає повернення до вже пройдених циклів аналізу на новому рівні знання, а тому неправильно уявляти його тільки як тверду послідовність дискретних етапів чи стадій.

Процес прогнозування може скорегувати, уточнити, а іноді й принципово змінити погляд аналітика на характеристики вихідної ситуації. Тобто в реальному процесі прогнозно-аналітичного дослідження тієї чи іншої політичної проблеми механізм сутнісного взаємозв'язку і взаємообумовленості цих елементів системи проявляє себе таким чином, що політичний аналіз і політичне прогнозування взаємодоповнюють та взаємообумовлюють одне одного при вирішенні загального завдання зниження проблеми невизначеності: перший виконує частину прогностичних функцій, а другий – аналітичних. Більше того, коли говорити про сутність політичного прогнозування, а ще конкретніше – про його роль і місце в системі політичної аналітики в цілому, то варто особливо підкреслити, що прогноз виконує не тільки пізнавальну функцію – одержання інформації про можливі альтернативи розвитку, але й управлінську – формування необхідної основи для політичного консультування, тобто можливих варіантів проектування політичних рішень і програм.

Тому, характеризуючи специфіку здійснення цього процесу стосовно функціональних меж і сутнісних характеристик політичної аналітики, особливо підкреслимо, що цією фазою її теоретико-прикладна функція не вичерпується. Вона не вичерпується навіть тоді, коли дослідник, бажаючи показати циклічний характер і цілісну завершеність аналітичного процесу, додає до політичного прогнозування ще й політичне консультування. Необґрунтованість і методологічна уразливість такого підходу полягає, на нашу думку, в тім, що заключною фазою, а відповідно й функцією цього циклічного процесу в системі політичної аналітики, є не тільки й не стільки політичне консультування (можливість пропозиції та вибору оптимального варіанта ухвалення рішення), скільки необхідність аналізу фази імплементації – безпосередньої реалізації політико-управлінської функції самого процесу прийняття та реалізації політичних рішень і програм, що логічно випливає з нього. Та цей важливий елемент політичної аналітики у працях дослідників, що прагнуть досягнути її сучасну сутність, невиправдано випадає з її структурної цілісності. Хоча при цьому, як це не парадоксально, більшість вчених, що спеціалізуються в цій галузі політологічного знання, обов'язково обґрунтовують положення про

релевантність етапів аналітичної роботи основним фазам циклу прийняття й реалізації політичних рішень і програм як ключової проблеми політичної аналітики.

На нашу думку, можливим поясненням цього парадоксу може бути, по-перше, те, що й донині не існує визнаного всіма алгоритму аналітичного процесу, а у вітчизняній політичній науці за зразок узято алгоритм американської школи політичного аналізу, що, на відміну від континентально-європейського, орієнтований скоріше на частини, ніж на ціле, не на методологічний, а на організаційний і фінансовий пріоритет у здійсненні всього аналітичного процесу. Інакше кажучи, такий аналіз є більш прагматичним і фіксує, а отже й реалізує не всю проблему в її цілісності з дотриманням усіх нюансів релевантності фаз аналітичної роботи основним фазам циклу прийняття й реалізації політичних рішень, а лише тій її частині, яку особа, що приймає рішення, здатна контролювати. Тому в підручниках з політичного аналізу, які є переважно компіляцією праць американських авторів, іноді можна прочитати досить суперечливі положення, згідно з якими не кожний реальний політичний аналіз має містити всі процесуально та функціонально обумовлені компоненти аналітичного процесу, оскільки він, без шкоди його методичній та дисциплінарної етапізації, може бути організаційно розчленований на серію проектів, коли кожен крок (формулювання проблеми, концептуалізація, моделювання тощо) оформлюються окремим контрактом із замовником і виконуються послідовно одним чи кількома колективами [див.: 15, с. 83].

Другою можливою і не менш значимою причиною парадоксальної ситуації „випадання” фази аналітичного процесу імплементації політичних рішень зі структурної цілісності політичної аналітики є саме те, що тривалий час такою ж „ланкою, що випадає” у самій теорії прийняття політичних рішень була фаза його реалізації. Тільки завдяки зусиллям цілого покоління вчених 1970-х – 1980-х років (М. Дертик, Дж. Пресман, А. Віддавськи, Ю. Бардич та ін.) справедливість була відновлена: фаза імплементації політичних рішень посіла гідне місце не тільки в теорії, але і в практиці політико-управлінського процесу. Це проявилось, по-перше, в тому, що всі зрозуміли: фаза імплементації поєднує в єдиний цикл і процеси підготовки та затвердження рішень, і процеси підбиття підсумків здійснення прийнятих раніше проектів. По-друге, що не менш важливо, було доведено, що модель політико-управлінського циклу може використовуватися і як теоретико-методологічна основа аналізу процесу прийняття та реалізації політичних рішень. І отже, по-третє, аналіз фази імплементації необхідний не тільки для того, щоб добитися більшого розуміння процесу реалізації політичних рішень на практиці, але й щоб передбачити можливі труднощі вже при опрацюванні проекту пропонованого рішення і закласти в нього реалістичні вимоги і механізми, які підвищать його ефективність. Але в кожному випадку ці процеси, як

показує практика, не обходяться без участі політичного аналітика, який, за образним висловом фахівця в галузі теорії прийняття і реалізації політичних рішень А. Дегтярьова [17, с. 228], „часто випереджає і супроводжує рішення, прийняте політиком”, а тому відгородити „залізною заслоною” політичну аналітику і політичний менеджмент від предметного поля теорії прийняття рішень було б, на думку вченого, досить важко. „Швидше за все, - робить висновок А. Дегтярьов, - ці предметні галузі в ряді випадків перетинаються, а отримані результати і знання взаємодоповнюються” [17, с. 67].

Отже знову ж, бажаємо ми того чи ні, теорія прийняття політичних рішень - це, з одного боку, процесуально обумовлений, невід’ємний елемент цілісної системи політичної аналітики, що має як фундаментальний, так і прикладний аспект, орієнтується як на „аналіз - суті політики”, так і на „аналіз - заради політики” [17, с. 63], а з іншого боку, це хоча й молода, але вже відносно самостійна теоретико-прикладна наукова дисципліна, котра одержала власний методологічний статус і перебуває на стику фундаментальної політичної теорії, порівняльної політології і політичного аналізу, прикладної політології в цілому. Буквально за останні два десятиліття, попри відзначену фахівцями ще певну аморфність і фрагментованість предметного поля теорії прийняття політичних рішень, у його межах вже відбулася певна спеціалізація напрямів і структурна диференціація. Це, насамперед, дослідження динаміки рішень на окремих фазах політико-управлінського процесу: формування проекту, реалізація рішення та оцінка його результатів, що одержали вже не тільки концептуальне наукове оформлення, але й практичне підтвердження. Саме реалізацією політичного рішення та оцінкою його результатів, як свідчить не тільки теорія, а й практика, завершується політико-управлінський цикл, а одночасно з ним і фаза експертно-аналітичного процесу в цільових та функціональних межах політичної аналітики.

Разом з тим, з огляду на замкнутий характер цього циклічного процесу в системі політичної аналітики, важливо відзначити, що на цьому робота аналітика та експерта не завершується. Алгоритм їх подальшої діяльності процесуально й функціонально строго визначений. Так, у випадку позитивних результатів оцінки процесу реалізації політичних рішень, їх участь в реалізації політичної програми може бути продовжена. У випадку ж негативної оцінки відбувається повернення до вихідної фази циклу формулювання та аналізу проблеми.

За підсумками нашого дослідження можна зробити такі **висновки**.

1. Політична аналітика – це сформована в процесі диференціації та інтеграції міждисциплінарного наукового знання експертно-аналітична система способів і процедур циклічного, замкнутого процесу формулювання та аналізу проблеми, політичного прогнозування, політичного консультування, прийняття та реалізації політичних рішень.

2. Можна запропонувати певне комплексне бачення категорії „політична аналітика” як теоретико-прикладної, політико-управлінської цілісної системи наукового знання, елементами чи підсистемами якої є відносно самостійні, що володіють своїм власним методологічним статусом, теоретико-прикладні галузі політологічного знання: політичний аналіз, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія прийняття політичних рішень. Авторське трактування методологічної сутності політичної аналітики, в силу його новизни, у чомусь, можливо, й не бездоганне. Однак воно містить як евристичну, так і практично-політичну значимість, оскільки, на відміну від традиційного дискретного підходу до характеристики її сутності, дає не просто системне уявлення, чітке розуміння самої політичної аналітики як наукової категорії, а й дозволяє привести в методологічну відповідність предмет, завдання і функції кожного з її елементів як відносно самостійних теоретико-прикладних наукових дисциплін, покликаних до життя закономірним процесом диференціації політичної науки. Авторське бачення сутності елементів політичної аналітики дозволяє показати їх реальний процесуально-циклічний взаємозв'язок і взаємообумовленість їх інтеграції як цілісної теоретико-прикладної системи наукового знання, покликаної оптимізувати реальну управлінську діяльність щодо підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень та програм.

3. Важливо, що результати здійсненого дослідження можуть бути використані, зокрема, для впорядкування навчального процесу з підготовки політологів, особливо політичних аналітиків, оскільки вони дозволяють не лише скорегувати навчальні програми з урахуванням досягнень сучасної методології політичних досліджень, але й, з науково-методичної точки зору, орієнтувати викладачів на викладання не тільки окремих навчальних курсів з кожного з названих нами елементів політичної аналітики як самостійних навчальних дисциплін, але й спеціального навчального курсу з методології політичної аналітики в цілому.

Література:

1. Теорія і практика політичного аналізу: Навч. посіб. / Авт. кол.: О. Л. Валевський, Ю. Г. Кальниш, В. А. Ребкало та ін; За заг. ред. О. Л. Валевського, В. А. Ребкала. – К.: Міленіум, 2003. – 226 с.

2. **Черньш А.** Методология и технология современного политологического исследования: Учебное пособие. – Одесса – „Астропринт”, 2003. – 198 с.

3. **Кальниш Ю. Г.** Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 272 с.

4. **Соловьев А. И.** Политология: Политическая теория, политические технологии: Учеб. для студ. вузов. – М.: Аспект-Пресс, 2001. – 559 с.;
Симонов К. В. Политический анализ: Учебное пособие. – М.: Логос,

2002. – 152 с.; Політична аналітика та прогнозування: Навч. посіб. / В. А. Ребкало, О. Л. Валецький, Ю. Г. Кальниш. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 60 с.; **Телешун С. О., Баронін А. С.** Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації. – К.: Видавець Паливода А. В., 2001. – 111 с.; **Дегтярев А. А.** Политический анализ как прикладная дисциплина. – М.: Москов. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД РФ, 2004. – 320 с.; **Антанович Н. А.** Методология и методы политического анализа. – Минск: БГУ, 2007. – 179 с.

5. **Туронок С. Г.** Политический анализ // Политология: Лексикон / Под редакцией А. И. Соловьева. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – С. 523 – 537.

6. **Антанович Н. А.** Методология и методы политического анализа. – Минск: БГУ, 2007. – 179 с.

7. **Гаджиев К. С.** Политология (основной курс): учебник. – М.: Высшее образование, 2007. – 460 с.

8. **Никоненко С. В.** Аналитическая философия: основные концепции. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2007. – 546 с.

9. **Рубанов В. В.** Проблеми інституціоналізації політичного аналізу в пострадянському суспільстві // Політичний менеджмент. – 2007. – Спеціальний випуск. – С. 241 – 254.

10. **Дегтярев А. А.** Политический анализ как прикладная дисциплина: предметное поле и направления развития // Полис – 2004. – № 1. – С. 154 – 168.

11. **Симонов К. В.** Политический анализ: Учебное пособие. – М.: Логос, 2002. – 152 с.

12. **Баронін А. С.** Аналіз і прогноз у політиці та бізнесі: Курс лекцій. – К.: Вид. Паливода А. В., 2005. – 128 с.

13. **Ребкало В. А., Кальниш Ю. Г.** Практикум з політичної аналітики в державному управлінні: Навч.-метод. посіб. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 56 с.

14. **Михальченко Н. И.** Политическая наука в Украине: фактор становления государственности и оптимизации внутренней и внешней политики страны // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України: Збірник наукових праць. – К., 2007. – Вип. 35. – С. 9 – 18.

15. **Туронок С. Г.** Политический анализ. – Курс лекцій. – М.: Изд-во Дело, 2005. – 360 с.

16. **Ахременко А. С.** Политический анализ и прогнозирование: Учеб. пособие. – М.: Гардарика, 2006. – 333 с.

17. **Дегтярев А. А.** Принятие политических решений: Учебное пособие. – М.: КДУ, 2004. – 416 с.